

K PROBLEMATICE ŽIVOTNÍ SPOKOJENOSTI NĚKTERÝCH VYSOKOŠKOLÁKŮ

TAŤANA STRÁNSKÁ, prom. psycholog
Pedagogický institut, Hradec Králové

Podnětem k této stati byly různé formy dosti rozšířeného mínění, že jistá část uchazečů dostatečně nemotivuje studium na PI a že její vstup je výsledkem nejrůznějších okolností. Dále je třeba získat přehled o některých problémech, které studenty popřípadě tíží, aby bylo možno také se zřetelem k nim zaměřit práci skupinových i ostatních učitelů.

K prvnímú orientačnímu pohledu na tuto problematiku jsme se rozhodli použít Knoblochova dotazníku Žin-Žis (Životní nespokojenosti a Životní spokojenosti) (4). Volba metodiky byla podmíněna předpokladem, že určité sociální zařazení jedince, kterým jistě vstup na vysokou školu je, může nebo spíše musí po mnohé stránce ovlivnit jeho Žis.

Knoblochův dotazník spočívá v tom, že pokusné osoby mají určit, které z předložených okolností (blíže viz tab. 1 a 2) ovlivňují jejich Žis v negativním smyslu, tedy přispívají k jejich Žin (vůbec), a v jaké míře (mírně, silně a velmi silně). Dotazník jsme oproti původnímu návrhu autorovu upravili pro naše účely v tom smyslu, že jsme některé otázky formulovali jinak, i když podstata zůstala táž, dvě otázky z původních dvaceti jsme vypustili.

Tímto dotazníkem jsme v rámci prvních dvou měsíců studia vyšetřili:

146 posluchačů PI, I. ročník, věkový průměr 18 let, z toho 120 žen a 26 mužů. Vyšetření byla provedena v rámci seminářů obecné psychologie.

27 posluchačů lékařské fakulty, I. ročník, věkový průměr 18 let, z toho 11 mužů a 16 žen. Vyšetření byla provedena v rámci seminářů společenskovedního typu.

Druhou skupinu pokládáme za kontrolní oproti zkoumané skupině (skupina studentů PI). Její výběr byl ovlivněn zjištěním Bažányho a Adamoviče (3), podle nichž významné procento studentů jedenáctileté tvoří zájemci o studium medicíny. Tyto údaje naznačují úroveň motivací mediků, která se popřípadě může lišit od motivační úrovně některých posluchačů PI. K vyšetření dotazníkem byla vybrána studijní skupina z možných sedmi, která z časových důvodů vyšetřujícímu vyhovovala.

V ý s l e d k y

Při hodnocení výsledků jsme se zaměřili především na rozbor faktorů, které v negativním smyslu ovlivňují Žis jedinců. Pro jednoduchost jsme postupovali tak, že jsme sledovali četností kladných odpovědí (zatím bez ohledu na jejich intenzitu), tj. těch, v kterých zkoumané osoby přiznávají, že okolnosti, k nimž se odpovědi vztahují, přispívají k jejich Žin. Na tomto základě jsme sestavili pro obě skupiny pořadí významnosti těchto okolností.

Tab. 1. Posluchači PI — Pořadí okolností přispívajících k Žin

Pořadí	Sledované faktory
1.	Povahové vlastnosti
2.	Finanční otázky
3.	Pracovní podmínky všeobecně
4.	Tělesný vzhled
5.	Nedostatek duševních schopností
6.	Byt
7.5	Nemožnost uplatnění
7.5	Vztahy na pracovišti
9.	Formy a obsah studia
10.5	Příbuzní
10.5	Kamarádi a přátelé
12.	Tělesné zdraví
13.	Sourozenci
14.	Rodiče
15.5	Známost
15.5	Okolnosti související se světovým názorem
17.	Mimostudijní zájmy
18.	Duševní zdraví

Tab. 2. Posluchači lékařské fakulty — Pořadí okolností přispívajících k Žin

Pořadí	Sledované faktory
1.	Finanční otázky
2.	Formy a obsah studia
3.	Okolnosti související se světovým názorem
4.5	Povahové vlastnosti
4.5	Pracovní podmínky všeobecně
6.5	Známost
6.5	Vztahy na pracovišti
8.	Byt
9.5	Vzhled
9.5	Rodiče
11.	Mimostudijní zájmy
12.5	Přátelé a kamarádi
12.5	Příbuzní
15.	Sourozenci
15.	Tělesné zdraví
15.	Nedostatek duševních schopností
17.	Nemožnost uplatnění
18.	Duševní zdraví

Testem dobré shody pro víceúrovňové třídění ($\chi^2 = \Sigma \frac{F-f'}{f'}$) (2) jsme sledovali

jen vybrané faktory (nedostatek duševních schopností, nemožnost uplatnění, povahové vlastnosti, vzhled, známost, rodiče, formy a obsah studia, pracovní podmínky všeobecně, okolnosti související se světovým názorem, mimopracovní zájmy), které jsme pokládali za nejzajímavější. Ukázalo se, že mezi oběma skupinami jsou významné rozdíly s pravděpodobností větší než 0,99.

Jak vyplývá z obou tabulek, tak i z diferencí, které se projevily v průběhu statistického zpracování, diskrepance mezi mediky a posluchači PI vytvářejí především tyto faktory: problematika související se světovým názorem, nedostatek schopností a nemožnost se uplatnit. Domníváme se, že jsou právě tyto faktory značně signifikantní pro námi sledovanou první otázku. Motivace ke vstupu na jakoukoliv vysokou školu může totiž být podle našeho názoru úplná jen tehdy, jestliže obsahuje plné přesvědčení, že při studiu i v dalším pracovním zařazení, ke kterému mě nabytá kvalifikace opravňuje, uplatním všechny své síly a schopnosti. Na základě našeho materiálu je nutno konstatovat, že okolo 50 % zkoumaných posluchačů PI pochybuje o možnosti v plné míře se uplatnit. I když je třeba tato data brát s rezervou (jak vyplývá z dalšího hodnocení výsledků), zdá se nám, že signalizují potřebu více se výchovou k učitelství zabývat, popřípadě uvažovat o výběru nejvhodnějších kádrů. Podobné názory byly v poslední době projeveny např. v práci Vaňkové (5).

Stejně překvapivé je u posluchačů PI vysoké procento výskytu případů nespokojenosti (68 %), podmíněné kritickým postojem k vlastní duševní potenci,

lišícím se od nálezu získaného u mediků. Nabízí se domněnka, že se jistá část posluchačů PI rekrutuje z řad středoškolské mládeže nižších kvalit. I tady je možno připomenout Bažányho a Adamoviče, podle jejichž zjištění se na univerzitní typ studia hlásí menší počet studentů s vyznamenáním než např. na medicínu, techniku apod.

K určitějším závěrům lze dojít teprve po analýze prospěchu na SVVŠ, a to tím spíše, že část těchto postojů možno jistě přičíst na vrub zvýšené kritičnosti a náročnosti adolescentů.

Světový názor a problematika s ním související je u posluchačů PI v pozadí. Nabízí se dvojitá interpretace: buď jsou problémy tohoto druhu u nich uspokojivě vyřešeny, anebo je zatím postoj k těmto otázkám vlažný. Náš materiál samozřejmě nedovoluje definitivní závěry. Ty mohou vyplynout teprve z hlubšího poznávání názorů a přesvědčení studentů, jak se budou vyvíjet za jejich pobytu a práce na vysoké škole.

Okolnosti jako pracovní podmínky všeobecně a vztahy na pracovišti se dotýkají více než poloviny zkoumaných posluchačů PI a vcelku se od kontrolní skupiny co do významu neliší. I tady bychom měli počítat s tím, že se tyto faktory projevují diferentněji např. v rámci činnosti organizace ČSM (odkud především by měly vzejít podněty k jejich eventuálnímu řešení) nebo v rámci činnosti studijních skupin. Tytéž závěry platí i pro faktor »formy a obsah studia«, který má svou úlohu u téměř poloviny posluchačů. U mediků, zdá se, je tato problematika živější. Jenom podrobnější poznání postojů k této okolnosti nám poskytne podklady pro určitější interpretaci, neboť tento faktor (obdobně jako řada jiných) je značně komplexní a je možno jej různě chápat. Tak např. mohou formy a obsah studia svou náročností navozovat obavy, nejistotu apod., tedy negativně ovlivňovat Žis jedinců, naproti tomu mohou silně nevyhovovat zaměření, ambicím a zájmům jedince atd.

Zajímavá je i otázka povahových vlastností jako znaku, který mladí lidé hodnotí. Z pozornosti, kterou věnují kvalitám své osobnosti, vyplývá, že je kriticky hodnotí, což je nepochybně prvním podnětem sebevýchovy. Domnívám se, že i výuka psychologie v 1. semestru studia na PI může navodit podobné postoje. V této souvislosti upozorňujeme na nevelký, ale přece patrný rozdíl mezi oběma skupinami, že medicí tuto otázku kladou na místo méně významné. Rozdíl bude jistě zčásti podmíněn různým zastoupením pohlaví v obou skupinách. Při srovnávání posluchaček a posluchačů PI se ukazuje, že k vlastním povahovým vlastnostem se kritičtěji stavějí ženy. Jde o jeden z faktorů (např. vedle vzhledu a uplatnění), kdy se setkáváme s rozdíly mezi příslušníky různého pohlaví.

Nespokojenost vyplývající z hodnocení jedince zaměřeného na vzhled je — zdá se — záležitostí především ženskou (i když jistě právem můžeme předpokládat, že muži při přiznávání starostí tohoto druhu budou asi zdrženlivější) a je se zřetelem k právě navazovaným vztahům s partnery druhého pohlaví pochopitelná. Samy známosti a lásky jsou podnětem Žin v míře se zřetelem k věku přijatelné. Zajímavé jsou i vztahy k rodičům, sourozencům a příbuzným. Jde o problematiku, která pravděpodobně souvisí s neujasněným a dosud nezkonzolidovaným vztahem k autoritě. Vztahy k učitelům jsou součástí faktorů, »vztahy na pracovišti« a »pracovní podmínky všeobecně« a bohužel se z těchto značně komplexních okolností dají těžko eliminovat.

I v tomto bodě je třeba uvažovat o nutnosti diskutovat s mladými lidmi interpersonální vztahy, jejich utváření a problematiku.

V druhé části práce vycházíme především z materiálu získaného na PI, o který nám především jde. Navazujeme zde na práci Junové a Knoblocha (4), v níž poukazují na význam sledování intenzity znaků nespokojenosti a pokládají ji za zvlášť signifikantní. Sami jsme posuzování intenzity (v etapě hodnocení) zjednodušili v tom smyslu, že jsme nediferencovali mezi mírou silně a velmi silně.

Procentuální sledování znaků Žin se zřetelem na jejich intenzitu (jde tedy o výskyt znaků v rubrice silně a velmi silně) poněkud oslabuje naše předešlé závěry.

Tab. 3. *Posluchači PI — Pořadí znaků nespokojenosti, získané sledováním intenzity jejich působení (silně a velmi silně)*

Pořadí	Sledované faktory
1.	Finanční otázky
2.	Byt
3.	Povahové vlastnosti
4.	Pracovní podmínky všeobecně
5.	Tělesný vzhled
6.	Příbuzní
7.5	Nedostatek duševních schopností
7.5	Známost
9.	Nemožnost uplatnění
10.	Rodiče
11.	Mimostudijní zájmy
13.5	Formy a obsah studia
13.5	Sourozenci
13.5	Přátelé a kamarádi
13.5	Tělesné zdraví
16.	Vztahy na pracovišti
17.	Okolnosti související se světovým názorem
18.	Duševní zdraví

Ukazuje se, že se okolnosti pro nás kritické — nemožnost uplatnění a nedostatek schopností — vyskytují v relativně menší míře jako silně nebo velmi silně podmiňující Žin jedinců než např. byt, příbuzní, rodiče, známost... a postihují jen asi 10 % zkoumaných. V pořadí se pak tyto faktory posouvají směrem k faktorům méně významným.

V třetí části práce sledujeme u 81 posluchačů PI hodnocení celkové Žis, jak je závěrem provedli. I zde respektujeme postup Knoblochův, který navrhuje šestistupňovou škálu (1 — velmi spokojený, 2 — rozhodně převažuje spokojenost, 3 — spíše spokojený než nespokojený, 4 — spíše nespokojený než spokojený, 5 — rozhodně převažuje nespokojenost, 6 — velmi nespokojený, nešťastný), do které mají vyšetřované osoby své zhodnocení zařadit.

Z výzkumu vyplývá, že přes 80 % vyšetřených osob hodnotí svou Žis kladně (v rámci prvních tří stupňů), zbytek převážně v nejslabším stupni negativních možností. I tyto výsledky ukazují, že je třeba brát výroky adolescentů o Žin a jejich příčinách s rezervou, že se u nich někdy setkáváme se sklonem hodnotit negativně i ty okolnosti, které neprožívají ve skutečnosti nijak tíživě.

Engelsman a Drdková (2) sledovali vztah mezi uvedeným počtem znaků nespokojenosti a celkovým hodnocením Žis. Shledali značné diskrepance a uzavírají, že nejde o vztah přímé úměrnosti. Také náš materiál jejich zjištění plně potvrzuje. Soudíme ve shodě s nimi, že tato malá závislost je pochopitelná, neboť v dotazníku nejsou jistě zastoupeny všechny okolnosti, které mohou podmiňovat Žin člověka. Víme také, že často jedna okolnost, kterou člověk aktuál-

ně prožívá, způsobuje, že je náchylný hodnotit své vlastní postavení, svou Žis silně negativně.

Z á v ě r y

Srovnáním výsledků získaných v rámci obou vyšetřených skupin (posluchači PI a medicí) se ukázaly některé rozdíly v problematice životní spokojenosti, které signalizují potřebu zintenzívnit a zkvalitnit výběr a výchovu k učitelskému povolání. Domníváme se dále, že ukázané výsledky a interpretace naznačují psychologickou problematiku dnešních vysokoškoláků. V tomto smyslu mohou být orientačně získaným podkladem pro další její zaměřené poznávání s použitím jemnějších psychologických metod, než je kolektivně použitý dotazník. Některé problémy, jako např. formy a obsah studia, pracovní podmínky, vztahy na pracovišti, stejně jako problematika mezilidských vztahů v nejširším pojetí i se zřetelem ke vztahům k rodičům, učitelům... by měly být diskutovány a usměrňovány především v rámci schůzek studijních skupin, popřípadě v rámci seminářů některých studijních oborů.

Dále se také ukázalo, že použitá Knoblochova dotazníková metoda Žin-Žis, jak vyplynulo už z původní práce Junové a Knoblocha i z další podnětné práce Engelsmanna a Drdkové, se uplatňuje i mimo rámec klinické praxe, i když tam je její validita pravděpodobně nejvyšší. Nemocní léčení psychoterapií jsou totiž zaměřené vedení, aby všechny okolnosti ovlivňující Žis vážili a promýšleli. U osob, kterým je dotazník typu Žin-Žis nárazově, bez přípravy předložen, je nutno počítat s reakcemi podmíněnými situačně, u mladistvých se sklonem hodnotit některé okolnosti přehnaně. Přesto se domníváme, že použití tohoto dotazníku je zejména k sledování psychologické problematiky jednotlivých profesí, věkových období apod. velmi výhodné.

LITERATURA

- 1 Engelsmann F.: Čs. psychologie 4, 1960, 3, 222—235.
- 2 Engelsmann F., Drdková S.: *Užití dotazníkové metody u vedoucích hosp. pracovníků*. Předneseno na Semináři zdrav. sekce ČSPS v Liblicích, říjen 1963.
- 3 Bažány M., Adamovič K.: *Psychol. výchovná starostlivost o dieta*, SPN 1963, 97—126.
- 4 Junková H., Knobloch F.: Act. nerv. sup. 5, 1963, 1, 26—35.
- 5 Vaněk J.: *O lepší výběr k učitelství*, Učitelské noviny, r. XIII, 1963, č. 37.

Т а т ь я н а С т р а н с к а

К проблематике жизненного удовлетворения у некоторых студентов высших учебных заведений

146 студентов 1-го курса педагогического института и 27 студентов медицинского факультета (контрольная группа) среднего возраста около 18 лет выполнили незначительно измененную анкету Knoblocha »ЖУ—ЖН« (жизненная удовлетворенность и жизненная неудовлетворенность). Эта анкета содержит 18 пунктов, на которые необходимо дать ответ, в какой степени упомянутые в них факторы (вообще, умеренно, значительно и весьма значительно) содействуют возникновению чувства жизненной неудовлетворенности. Это — следующие пункты: 1. психическое здоровье, 2. физическое здоровье, 3. недостаток душевных сил, 4. невозможность использования способностей, 5. свойства характера, 6. внешность, 7. знакомство, 8. родители, 9. сородичи, 10. родственники, 11. формы и программа обучения, 12. общие условия работы, 13. материальные вопросы, 14. взаимоотношения на рабочем месте, 15. обстоятельства, связанные с мировоззрением, 16. друзья, 17. бытовые условия и 18. интересы во внерабочее время.

В результате упомянутого исследования был установлен расчетным путем по процентным величинам полученных положительных ответов следующий порядок значимости упомянутых факторов. Оказалось, что целый ряд этих факторов имеет одинаковое значение для обеих групп (5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17). Исходя из этого, можно судить, что мы имеем дело с типичной проблематикой студентов 1-го курса, которой необходимо посвятить со стороны групповых учителей повышенное внимание. Следует рассмотреть со студентами последствия их нового общественного положения, которое нередко означает нарушение старых контактов и необходимость навязывания новых, проанализировать с ними приемлемость новых методов работы.

Однако у некоторых факторов наблюдается значительное расхождение между упомянутыми подопытными группами студентов. Около 50 % исследуемых студентов ПИ сомневаются в возможности полного использования своих сил. 68 % не чувствует удовлетворения степенью собственных психических способностей. Хотя при дальнейшей оценке, направленной на анализ рубрик »значительно« и »весьма значительно« эти факторы смещаются в сторону менее значительных и охватывают всего лишь около 10 % студентов ПИ, все же это обстоятельство сигнализирует необходимость более строго и лучше выбирать и воспитывать будущих учителей. Значительная разница между обеими группами наблюдается в обстоятельствах, связанных с мировоззрением. У студентов педагогического института эти проблемы находятся на заднем плане.

Tatána Stránská

The Problem of »Life Happiness« of Some University Students

146 first-year students of the Teachers' Training College and 27 medical students (check-up group) of an average age of eighteen were asked to fill in a slightly modified Knobloch's LH-LU (life happiness and life unhappiness) questionnaire with the aim of finding out which of the 18 circumstances (1. mental health, 2. physical health, 3. lack of mental capacities, 4. impossibility to make use of one's abilities, 5. traits of character, 6. physical appearance, 7. acquaintanceship, 8. parents, 9. brothers and sisters, 10. relations, 11. forms and content of studies, 12. working conditions in general, 13. financial matters, 14. relationships at the place of work, 15. circumstances connected with the world outlook, 16. friends, 17. housing conditions, 18. hobbies) and to what extent (not at all, slightly, strongly, very strongly) contribute to creating unhappiness in the students lives. A list has been made up from the percentages arrived at by counting the number of affirmative answers, showing the sequence of importance of each the above-mentioned circumstances. This list shows that a number of factors are of approximately the same importance for both groups (factors number 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17). It is to be supposed that these factors represent a complex of problems characteristic of first year students, which ought to be given attention by tutors. The question is to discuss with the students the consequences of their new position in society, which often involves breaking up with former contacts and the necessity to establish new ones, to adapt oneself to new methods of work. But some factors show striking differences between the two groups. About 50 per cent the students of the first group (those of the Teachers' Training College) have expressed doubts as to the possibility of their abilities being made full use of. 68 percent of them are dissatisfied with the level of their own mental capacities. Even if these factors are appraised as less important in the columns marked »strongly« and »very strongly« and cover only about 10 per cent of the Teachers' Training College students, they indicate the need for a better selection and education for the teaching profession. There is another important difference between the groups as regards circumstances connected with the world outlook. The Teachers' Training College students show little interest in these questions.